

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2019. gada 30.oktobrī Nr.1-6/14

Satversmes tiesas tiesnesei

Inetai Ziemelei

Jura Alunāna ielā 1

Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2019-11-01

2019.gada 11.septembrī Tiesībsarga birojā saņemts Jūsu lēmums, ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2019-11-01 „Par Civilprocesa likuma 464.1 panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam un 92.panta pirmajam teikumam”.

Lēmumā tiesībsargs uzaicināts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem pēc tā ieskata varētu būt nozīme izskatāmajā lietā.

Civilprocesa likuma 464.1 panta trešā daļa (turpmāk – Apstrīdētā norma) nosaka: “Ja kasācijas sūdzība formāli atbilst šā panta pirmajā daļā minētajām prasībām un ja tiesa nav pārkāpusi šā likuma 452.panta trešās daļas noteikumus un izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā, tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību arī mantiska rakstura strīdos, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 euro”.

Lieta Satversmes tiesā ierosināta pēc [...] pieteikuma. Lietā tiek vērtēts, vai tiek aizskartas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91.panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, Apstrīdētajā normā paredzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 euro, salīdzinājumā ar personām, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir vismaz 2000 euro, vai nemantiska rakstura strīdā. Izskatāmajā lietā tiek vērtēts arī tas, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Satversmes 92.panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.” Tiesības uz taisnīgu tiesu jau detalizētāk garantētas arī Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14.pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā.

Secināms, ka Apstrīdētā norma neierobežo tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, bet papildina iespējamo atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību pamatu uzskaitījumu. Satversmes tiesa, jau izskatot lietu Nr.2013-02-01, konstatēja, ka ņemot vērā apsvērumus par kasācijas instances īpašo nozīmi tiesu sistēmas darbības nodrošināšanā, kā arī to, ka nedz Satversmes 92. panta pirmais teikums, nedz Latvijai saistošās starptautisko cilvēktiesību normas neparedz personas subjektīvās tiesības ikvienu tiesas nolēmumu pārsūdzēt apelācijas vai kasācijas kārtībā, var secināt, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums neliedz valstij noteikt, kādas lietas un ar kādiem nosacījumiem ir izskatāmas kasācijas tiesvedības kārtībā, un ietver arī tiesības atvēlēt noteiktu rīcības brīvību (diskrecionāro varu) Senātam, lai tas varētu izvērtēt konkrētu lietu izskatīšanas nepieciešamību. Tādējādi Senāta tiesības atteikt kasācijas tiesvedības ierosināšanu *per se* nevar tikt vērtētas kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums.¹

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējam pieeja kasācijas instancei netika liegta. Pieteikuma iesniedzējs ir iesniedzis kasācijas sūdzību un sūdzība tika izskatīta Senāta rīcības sēdē. Satversmes tiesa ir nolēmusi, ka “tiesības uz pieeju apelācijas un kasācijas instances tiesai neietver prasību ikvienu lietu izskatīt pēc būtības un sagatavot pilnu tiesas spriedumu”². Tādējādi arī attiecībā uz Apstrīdēto normu, varētu izdarīt identisku secinājumu kā Satversmes tiesas lietā Nr.2013-02-01 – “apstrīdētā norma neaizskar no Satversmes 92.panta pirmā teikuma izrietošās tiesības uz pieeju tiesai”.

Tomēr konkrētajā situācijā vēl ir rosināts jautājums par tiesiskās vienlīdzības pārkāpumu, kas, pieteicējaprāt, ar Apstrīdētās normas palīdzību tiek pārkāpts kasācijas sūdzības pieņemamības izvērtēšanas stadijā – lai gan personai nav liegts vērsties ar kasācijas sūdzību, tomēr Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi attiecībā uz tiesībām atteikt pieņemt to izskatīšanai pēc būtības.

Līdz ar to ir vērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91.panta pirmajam teikumam kopsakarā ar Satversmes 92.panta pirmo teikumu.

Satversmes 91.panta pirmā daļa nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā”. Šajā normā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats.³

Tādējādi Satversmes 91.panta pirmais teikums kopsakarā ar Satversmes 92.panta pirmo teikumu liedz izdot tādas tiesību normas, kas bez objektīva un

¹ Satversmes tiesas 2013.gada 21.oktobra spriedums lietā Nr.2013-02-01, 10.3.punkts

² Turpat, 11.punkts

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 89.lpp.

saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret vienādos un salīdzināmos apstākļos esošām personām, kas kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā.

Ņemot vērā iepriekš teikto, ir nepieciešams izvērtēt: 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām (personu grupām); 3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu; 4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.⁴

Konkrētajā situācijā konstatējams, ka salīdzināmas ir personas, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 euro, ar personām, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir vismaz 2000 euro, vai nemantiska rakstura strīdā.

Tāpat konstatējams, ka Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 euro, - Apstrīdētā norma attiecībā uz šo grupu paredz mazāk priekšnoteikumus pamatam atteikt pieņemt kasācijas sūdzību, t.i., paredz plašākas iespējas tiesai atteikt pieņemt kasācijas sūdzību. Arī pieteicējam [...], atsaucoties uz apstrīdēto normu, tika atteikts pieņemt izskatīšanā kasācijas sūdzību. Ja strīdus summa būtu vismaz 2000 euro apmērā, tad uz šī pamata nevarētu atteikties pieņemt kasācijas sūdzību un, iespējams, tiktu ierosināta kasācijas tiesvedība, vai vismaz rīcības sēdē pirms atteikuma ierosināt kasācijas tiesvedību, tiktu izvērtēts sprieduma tiesiskums (atbilstoši Civilprocesa likuma (turpmāk – CPL) 464.1.panta otrās daļas 2.punktam).

Vērtējot, vai šāda atšķirīga attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu, ir jāņem vērā, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprinājusies atziņa, ka apstrīdētajam līdzeklim ne tikai ir jābūt ietvertam nacionālajā likumdošanā, bet šim likumam ir jābūt kvalitatīvam, pieejamam personām, uz kurām tas attiecas, un paredzamam attiecībā uz izrietošajām sekām.

Pieteikuma iesniedzējs ir norādījis, ka viņa rīcībā nav informācijas, ka apstrīdētā norma būtu pieņemta vai izsludināta, pārkāpjot normatīvajos aktos noteikto kārtību. Izvērtējot apstrīdētās normas pieņemšanu, šādus apstākļus nekonstatē arī tiesībsargs. Tāpat arī nav konstatējams, ka norma būtu nekvalitatīva vai formulēta neprecīzi. Līdz ar to, secināms, ka atšķirīgā attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu likumu.

---

⁴ Sk. Satversmes tiesas 2018.gada 29.jūnija sprieduma lietā Nr.2017-28-0306 11.punktu

Izvērtējot, vai ar Apstrīdēto normu noteiktajai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis, var aplūkot izvirzīto normas pamatojumu normas pieņemšanas procesā. Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis izriet no Likumprojekta „Grozījumi Civilprocesa likumā” Nr.551/Lp12 (turpmāk – likumprojekts) (ar kuru tiek paredzēti arī citi grozījumi, kas kopumā vērsti uz kasācijas instances noslodzes samazināšanu) anotācijas⁵ -lai samazinātu civillietu izskatīšanas termiņus kasācijas instancē un nodrošinātu, ka Augstākās tiesas Civillietu departamenta resursi tiek primāri novirzīti principiālu un visai tiesību sistēmai un tautsaimniecībai nozīmīgu tiesību jautājumu izskatīšanai. Anotācijā arī norādīts, ka Augstākās tiesas Civillietu departamenta atslogošana no mazākas nozīmes lietām, novirzot departamenta resursus augstākajai tiesu instancei raksturīgu uzdevumu veikšanai, proti, vienotas tiesu prakses nodrošināšanai un likuma robu aizpildīšanai, sniegtu vairākus ieguvumus: - veicinātu sabiedrības uzticēšanos gan tiesu varai, gan valsts varai kopumā; - uzlabotu uzņēmējdarbības un ārvalstu investīciju vidi Latvijā; - mazinātu nepieciešamību vērsties tiesā un attiecīgi atslogotu zemāko instanču tiesas. Tieši attiecībā uz Apstrīdētās normas pieņemšanu norādīts, ka grozījumi, kas paredz strīdus summas kritērija ieviešanu attiecībā uz mantiska rakstura strīdiem, kalpo augstākās instances tiesas atslogošanai no salīdzinoši maznozīmīgām lietām.

Analizējot apstrīdēto tiesību normu, secināms, ka atšķirīgai attieksmei šādā gadījumā ir leģitīms mērķis– kasācijas instances tiesas darbības efektivitātes nodrošināšanai un pārslogotības nepieļaušanai.

Lai noskaidrotu, vai, nosakot atšķirīgu attieksmi, ir ievērots samērīguma princips, ir jāizvērtē: 1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai Apstrīdētās normas izdevēja darbība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

Piemērojot apstrīdēto normu, Augstākās tiesas tiesnešu kolēģijai ir iespēja, ja izpildās likumā noteiktas pamatprasības, vēl veselai papildu grupai atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību un tiesnešu kolēģijai rīcības sēdē ir iespēja vienkāršāk pieņemt lēmumu, jo nav jāizvērtē sprieduma tiesiskums (kā tas būtu jādara, lai piemērotu CPL 464.1.panta otrās daļas 2.punktu). Tādējādi ir acīmredzams, ka ar Apstrīdētās normas palīdzību var samazināt kasācijas instances noslodzi, tā rezultātā arī sasniedzot leģitīmo mērķi.

Vērtējot, vai Apstrīdētajā normā ietvertā atšķirīgā attieksme ir nepieciešama un atbilstoša, vispirms jāatgriežas jau pie iepriekš secinātā – ka Apstrīdētā norma neierobežo tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, bet tikai papildina iespējamo atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību pamatu uzskaitījumu. Tādējādi apstrīdētā norma nenosaka absolūtu aizliegumu izskatīt

⁵ Skat. <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/14427D97B97A4181C2257F940032334C?OpenDocument#b>

kasācijas instancē mantiska rakstura strīdus, ja tā daļa par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 euro – normā teikts, ka tiesnešu kolēģija šādā gadījumā “var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību”. Tāpēc tiesa, izvērtējot individuālos apstākļus, var arī ierosināt kasācijas tiesvedību, neskatoties uz summu, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts. Uz šo aspektu arī tiek norādīts likumprojekta anotācijā: “Minētā norma paredz tiesnešu kolēģijai tiesības atteikt kasācijas tiesvedības ierosināšanu, nevis nosaka imperatīvu pienākumu pieņemt kasatoram nelabvēlīgu lēmumu”. Tāpat anotācijā skaidrots, ka indivīda tiesības nevar tikt ierobežotas, ja tiesa, kas taisījusi pārsūdzēto spriedumu, pārkāpusi Civilprocesa likuma 452. panta trešās daļas noteikumus, proti, pastāv absolūts kasācijas pamats, tāpat kasācijas tiesvedības ierosināšana nevar tikt atteikta arī tajos gadījumos, kad strīdus summas sliekšnis netiek sasniegts, bet lietas izskatīšana ir pamatota ar publiski tiesisko interešu aizsardzību (nodrošināt vienotu tiesu praksi un tiesību tālākveidošanu). Attiecīgi, tas jau ir Augstākās tiesas tiesnešu kolēģijas pienākums izvērtēt visus šos apstākļus rīcības sēdē.

Jāatzīmē, ka sākotnējos Augstākās tiesas Civillietu departamenta priekšlikumos Civilprocesa likuma desmitā sadaļas („Kasācijas tiesvedība”) grozījumiem, tika ierosināts apstrīdētajā normā kā minimālo strīdus summu noteikt 4000 euro. Tika norādīts, ka minētais grozījumu priekšlikums formulēts, it īpaši ņemot vērā atbilstošus Vācijas, Austrijas un Igaunijas civilprocesuālos regulējumus un strīdus summas lielums izvēlēts, ņemot vērā prognozējamo Eiropas mazā apmēra prasības sliekšni. Tomēr tad, kad likuma grozījumi jau nonāca lemsanā Saeimā, strīdus summas apmērs tika uz pusi samazināts un rezultātā tika izvēlēta summa 2000 euro – šāda summa noteikta, ņemot vērā CPL 250.19 pantā noteikto maksimālo prasījuma summas lielumu, kad varēja tikt ierosināta lieta par maza apmēra prasību (maza apmēra prasību summa Apstrīdētās normas pieņemšanas laikā bija līdz 2100 euro, tagad – Vienkāršotās procedūras lietas un prasības summa līdz 2500 euro). Apskatot Igaunijas Civilprocesa kodeksu (Code of Civil Procedure) secināms, ka tajā arī ir atrodama līdzīga norma Apstrīdētajai normai – 679.panta ceturtā daļa, kas tur jau iekļauta kopš 2009.gada. Minētajā normā iekļautais strīdus summas apmērs būtiski pārsniedz Apstrīdētajā normā ietvertu strīdus summas apmēru – Igaunijā strīdus summas apmērs ir desmitkārtīga minimālā mēneša darba alga⁶.

Vēlos norādīt, ka, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesai arī tiek dotas tiesības atteikt lietas ierosināšanu, ja tiek konstatēts, ka sūdzības iesniedzējs nav cietis būtisku kaitējumu. Uzskatu, ka šis regulējums pēc būtības ir līdzīgs Apstrīdētajai normai, jo likumdevējs, ieviešot Apstrīdētajā normā konkrēto ierobežojumu, ir centies izdalīt būtiskākas mantiska rakstura lietas no mazāk būtiskām, kā robežšķirtni mantiska rakstura strīdos izmantojot konkrētu summu, resp., Apstrīdētajā normā, būtiska kaitējuma kritērijs ir konkretizēts, kas, principā, no normas skaidrības viedokļa, ir vērtējams pozitīvi.

⁶ Skat. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/513122013001/consolide/current>

Atzīstam, ka summa 2000 euro pie esošās situācijas valstī, kad liela daļa iedzīvotāju dzīvo zem iztikas minimuma, ir uzskatāma par salīdzinoši augstu. Tomēr jāsecina, ka, Pieteicēja lietas gadījumā, arī tad, ja strīdus summas minimālais apmērs būtu uz pusi mazāks nekā esošais vai pat trīs reizes mazāks, tas jebkurā gadījumā būtu daudzkārt lielāks nekā bija strīdus summas apmērs pieteicēja civillietā. Lai cik mazu summu noteiktu, vienmēr būs kādas personas, kurām individuāli liksies, ka viņu lieta ir nozīmīga, kaut arī par mazāku summu nekā likumā noteiktā. Noteiktais strīdus summas lielums atbilst vienkāršotas procedūras lietu prasību robežsummai (un ir pat par 500 euro mazāks), tāpēc vēl mazākas summas noteikšana nenodrošinātu leģitīmā mērķa sasniegšanu. Turklāt, kā jau tika secināts iepriekš, normas formulējums ļauj tiesai ņemt vērā individuālo situāciju un, izvērtējuma rezultātā, ierosināt kasācijas tiesvedību arī tad, ja strīdus summas apmērs ir mazāks par 2000 euro.

Ņemot vērā konstatēto, secināms, ka nosakot atšķirīgo attieksmi, ir ievērots samērīguma princips un attiecīgi arī Apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam kopsakarā ar Satversmes 92.panta pirmo teikumu.

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.